

Významné osobnosti naší univerzity

Vladimír Helfert 1886 – 1945

Je tomu 120 let, co se narodil Vladimír Leopold Vilém z Helfertů, syn barona (svobodného pána) Zdeňka z Helfertů a jeho manželky Marie Aloisie, rozené Marešové. Byl potomkem starého šlechtického rodu, který se přestěhoval do jižních Čech ze Saska. Vladimír byl ze šesti dětí. Měl sourozence Alexandru, Zdeňka, Ludmilu, Miladu a Jaroslava, který se později stal ředitelem Zemského moravského muzea v Brně. Malá obec v pošumavském podhůří, Plánice u Klatov, připomínaná k roku 1329, se tedy stala Vladimírovým rodištěm 24. 3. 1886. Pokřtěn byl dne 4. 4. Prožil krásné dětství, do kterého neblaze zasáhla otcova smrt r. 1891. Jako mláďe chtěl být Vladimír hudebníkem a toužil studovat na konzervatoři v Praze. Maminka však rozhodla jinak. Po studiích na gymnáziu v Táboře přešel na gymnaziální ústav v Praze na Smíchově a tam maturoval. Bylo to r. 1904. Hned se dal zapsat na Univerzitu Karlo-Ferdinandovu, kde na české větvi Filozofické fakulty studoval historii u Jaroslava Golla, zeměpis u Filipa Počty a Václava Švambery; zapisoval estetiku u Otakara Hostinského (hudební věda ještě nebyla samostatným oborem), poslouchal i přednášky T. G. Masaryka, zajímal se o dějiny umění, filologii, církevněslovanské písemnictví, o problematiku žalmů, o pražské umělecké památky, o kulturněhistorickou orientaci. Zvítězila orientace estetická. Když Zdeněk Nejedlý založil samostatný obor „hudební věda“, byl načas i jeho žákem. Později se s ním však názorově rozešel. O. Hostinský poznal v Helfertovi vysoce nadaného studenta a zprostředkoval mu roční pobyt (ve studijním roce 1906–1907), na Univerzitě Bedřicha Viléma v Berlíně (dnes Humboldtově). Tam mladý Helfert studoval u hudebního historika Johannesa Wolfa, hudebního estetika Hermannu Kretzschmara a psychologa Carla Stumpfa. Studii v Německu využil k tomu, že připravil svou disertaci *K dějinám melodramatu (Jiří Benda a Jean Jacques Rousseau)*, kterou pak obhájil v Praze u Hostin-

ského a Golla (PhDr. 1908). To už psal hudební kritiky a studie do pražských listů a revuí. Záhy získal místo na Československé obchodní akademii (1909), kde byl jeho kolegou dirigent a skladatel Otakar Ostrčil. Zatlímco V. Helfert vyučoval dějepisu a zeměpisu, jeho starší druh (moderní filolog) se věnoval hlavně češtině a němčině. Již za války spolupracoval Helfert s Maffii a před ustavením Československa vydal spisek *Naše hudební a český stát* (24. 2. 1918), v němž píše o budoucí orientaci hudebně-kulturního dění. V osvobozeném státě má být vytvořeno západní a východní územní hájemství. Zatlímco středem onoho západního bude kulturně Praha, soudil Helfert, v budoucím státě (včetně Slovenska) bude centrem východní oblasti Brno. Víme však, že se pak Bratislava stala hlavním městem Slovenska a zaujala i místo hlavního hudebního střediska na svém území.

Roku 1919 se Helfert dostává do Brna, kde se r. 1921 habilituje na nově založené (1919) Masarykově univerzitě, zakládá seminář hudební vědy, (1921) je nejprve docentem, pak mimořádným (1926) a řádným (1931) profesorem, ve školním roce 1935/36 i děkanem Filozofické fakulty. Staví se do čela *Orchestrálníhoho* (nyní Helfertova orchestrálníhoho) sdružení a od 1920 tak uplatní i své dirigentské nadání. Provozuje *Mou vlast a díla starých našich mistrů*, ale i např. J. S. Bacha, Haydna nebo Beethovena – a posléze i Janáčka, jemuž věnuje pozoruhodnou monografii (*Leoš Janáček. I. V pouťech tradice*. Brno 1939). Přehodnotí svůj vztah k Dvořákovi a považuje ho za jeden ze zakladatelských zjevů naší novodobé hudby (jeho triáda Smetana-Dvořák-Janáček stojí proti Nejedlého trojici Smetana-Fibich-Ostrčil). Již v *Hudebním baroku na českých zámcích* (Praha 1916) zdůrazní význam pobělohorského údobí a jeho reprezentantů v našich zemích, ale i za hranicemi (výzkum tzv. české hudební emigrace). Objeví význam hudební kultury na zámku v Jaroměřicích nad Rokytnou za hraběte Questenberga. Osvětlí význam Františka Václava Míči a soudí, že je jedním z objevitelů sonátové formy (v tom se však mylí). Od Nejedlého se

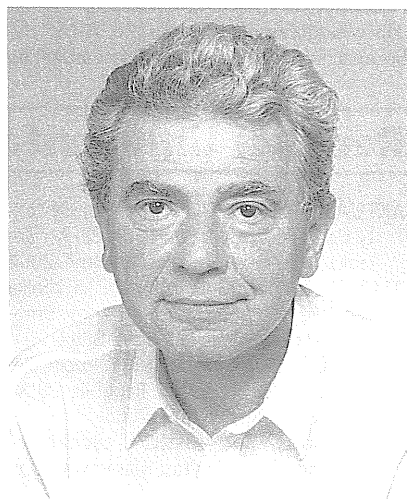
liší metodou (odmítá jeho tainovskou orientaci) a akcenty na jiná vývojová údobí než on (Nejedlý: husitství-obrození-doba Smetanova; Helfert: barok-klasicismus [včetně hudebních emigrantů], doba Smetanova a léta po něm). V *České moderní hudbě* (Olomouc 1936) vytvoří katechismus svých názorů na náš hudební vývoj, metodicky se zase význačně liší od Nejedlého a jeho Sovětské hudby vycházející přibližně v téže době. Pochopí i zjevy tehdy nové, moderní a umělecky progresivní (jako Bohuslava Martinů), tasí meč např. za Vítězslava Nováka nebo Leoše Janáčka aj. Smetanu nevykládá jako mesiášský zjev, nýbrž jako umělce, jenž navázal na myslitelský typ beethovenovský a na vynikající mistry své doby, např. na Liszta a Wagnera. Hudbu viděl očima evropsky orientovaného badatele. Uvědomil si význam archivního studia pro svou hudební vědu (1919 založil *Hudební archiv* Zemského moravského muzea). Z Itálie přivezl r. 1935 mikrofilmy hlavních Myslivečkových oper, objevil význam Václava Pichla (šéfa milánské La Scala). Orientoval se moderně (fenomenologie, strukturalismus) a stavěl do ústředí zájmu hudební dílo (artefakt). Stal se bojovníkem za hudební výchovu (kolem 1930), přispíval do Indexu, vystupoval proti kulturní orientaci hitlerovského Německa (po 1933), postavil se do čela brněnské odbočky Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku. Čekal ho tvrdý osud: Dne 14. 11. 1939 byl zatčen gestapem, vláčen věznicemi (Špilberk, Kounicovy koleje, Breslau, tj. Wrocław, Wohlau), propuštěn jako nevléčitelně chorý, ale znovu pak zatčen (Praha, Pankrác; Terezín). Ve Wohlau píše své vyznání *Moje literární plány*. Roku 1942 je ještě pln naděje. Touží založit Státní hudebněhistorický ústav, chce dokončit svá díla o Smetanovi, Janáčkově, Bendovi, napsat např. Filozofii hudby, vytvořit tezaurus české duchovní písně nebo vydat Amsterodamský nebo Jistebnický kancionál. „V době svého věznění jsem poznal, jak mám svou vědu rád“, napsal v Literárních plánech. Věřil, že mu zase zasvitne „smetanovské slunce“. Nedočkal se. Dožil se sice svobody, ale po převozu z Terezína zemřel v nemocnici Na Bulovce (Praha) na skvrnitý tyfus. Psal se 18. květen 1945. My, kteří jsme přišli po něm, navazuje-

me na jeho odkaz. Profesori Racek, Bohumír Štědroň, Blažek, doktoři Theodora Straková a Karel Vetterl, ale i my mladší (Jiří Vysloužil, moje maličkost, Jiří Fukač, Miloš Štědroň aj.) uplatňujeme Helfertovy myšlenky a rozvíjíme je dále. Předáváme je svým žákům a žákům našich žáků. Helfertův odkaz žije. Náš muzikolog se vzdal baronského titulu. Byl svobodomyšlný, věřil v bratrské pouto lidí dobré vůle. Je pro nás velkým vzorem nejen vědecky, nýbrž i lidsky. Položil život za ideál lidství. Dosahujeme jeho výšin?

R. PEČMAN

K nedožitým 70. narozeninám Jiřího Fukače

Dne 15. ledna 2006 by se dožil 70. narozenin Jiří Fukač, profesor Masarykovy univerzity v Brně, jeden z vůdčích představitelů české i evropské hudební vědy.

Jiří Fukač odešel od své práce nedlouho před dovršením 67 let (zemřel 22. listopadu 2002), víc než rok pronásledován těžkou nemocí. Co dokázal ve svém oboru během svého života i doby studií hudební vědy na brněnské univerzitě (promoval v roce 1959 s diplomovou prací *Křížovnický hudební inventář*) do své smrti je více než obdivuhodné. Posedlost hudební vědou a prací vů-